

Capítol 1

Fou a tres quarts d'una quan, després d'una llarga espera i nombroses temptatives sense èxit, finalment va aparèixer una línia preciosa, de color maragda, dins la flama incolora del bec de Bunsen que era a la taula de l'aula de geografia. D'aquesta manera quedava demostrat allò que afirmava el professor: hi havia una substància química que tenia de verd la flama. També a tres quarts d'una, amb solemnitat i alegria, des del solar que hi havia al costat de l'escola va començar a arribar la música d'un orguet, i les notes esvaïren tota la seriositat del moment. En aquell dia càlid de març, les finestres estaven obertes de bat a bat i la tonada entrava a l'aula amb l'aire fresc de la primavera. Era una cançó hongaresa que sonava com una marxa militar vienesa amb molta fressa, la qual cosa provocava unes ganes enormes de riure entre els alumnes, fins i tot alguns ja ho feien obertament. La línia verda brillava alegrement al cor de la flama del bec de Bunsen, però només l'observaven els alumnes de la primera fila, perquè la resta mirava cap al sol reflectit a les teulades de les casetes del voltant. També podien veure, una mica més enllà, la torre de l'església i com l'agulla

gran del seu rellotge s'acostava inexorablement, de manera reconfortant, cap al número dotze. I els alumnes badaven mentre altres sons, que res tenien a veure amb la música, s'esmunyien dins l'aula: les botzines dels cotxers, una altra melodia cantada per una criada des d'un pati qualsevol...

Tota la classe va començar a prendre vida; alguns remenaven llibres, d'altres, els bons alumnes, netejaven la ploma d'escriure. En Boka va tancar el seu petit tinter folrat de cuir vermell que tenia un mecanisme que evitava que la tinta es vessés, sempre i quan no es dugués a la butxaca. En Csele va recollir els fulls que en el seu cas eren el llibre, perquè era tot un senyoret i no estava disposat a carregar cada dia tota una biblioteca amunt i avall com feia la resta dels alumnes, de cap de les maneres, a l'escola ell només hi duia els fulls dels llibres que necessitaria, tots ben ordenats i repartits a les butxaques. En Csónakos va badallar talment com un hipopòtam avorrit i en Weiss va girar-se les butxaques, i aleshores un munt de molles es van escampar pel terra, allò era tot el que quedava del panet que havia anat menjant d'amagat durant les hores de classe, des de les deu fins a la una. En Geréb va començar a fer ballar els peus com si volgués aixecar-se, i mentrestant en Barabás es va posar als genolls la tela d'hule que utilitzava per embolicar els llibres, tot seguit els hi va anar col·locant, del més gran al més petit, i va lligar-ho tot amb una corretja, però amb tanta força que el pupitre va fer un catacrac que el va fer enrojolar. En definitiva, tothom estava fent els preparatius per sortir de classe, i l'única persona que no s'adonava que al cap de cinc minuts tot s'havia d'acabar era el professor que, mirant aquella munió de caparrons, va dir:

—Què us passa?

Es va fer un silenci sepulcral. En Barabás va deixar anar la corretja, en Geréb va clavar els peus a terra, en Weiss es va posar bé la butxaca, en Csónakos es va tapar la boca, en Csele va deixar estar els fulls i en Boka va desar el tinter a la butxaca dels pantalons, i un líquid blau va començar escampar-se lentament per allà dins.

—Què us passa? —va repetir el mestre a uns alumnes que semblaven estaquirots i, a continuació, va mirar cap a la finestra per on entrava el nyigonyigo impertinent de l'orguenet. El professor, amb la mirada clavada allà i la cara seriosa, va dir:

—Csengey, tanca la finestra!

I el petit Csengey, que era el primer de la primera fila, es va aixecar i amb un posat molt digne anà a tancar la finestra.

En aquest moment en Csónakos es va inclinar cap endavant per xiuxiuejar alguna cosa important al vailet ros de davant seu:

—Ei, atent, Nemecek!

El noiet es va girar i va veure com li arribava rodolant per terra un manyoc de paper. El va agafar, i un cop desembolicat va veure que en una cara hi deia:

«Passa-ho al Boka!»

En Nemecek sabia perfectament que allò només era l'encapçalament i que la part important de la carta es trobava a l'altra banda. Però aquell vailet era realment honest i no llegia les cartes adreçades als altres, així que va tornar a fer-ne una pilota i esperà el moment oportú per atansar-se una mica cap endavant i dir amb un fil de veu:

—Atenció, Boka!

I aquest cop va ser en Boka qui va mirar a terra, cap al camí per on acostumaven a circular els missatges. I aleshores va veure-hi la petita pilota de paper que li havien anunciat.

A l'altra cara, aquella que el petit Nemeček no havia llegit per discreció, hi deia:

«Assemblea general a les tres de la tarda.

Elecció del president al solar. Cal dir-ho a tothom.»

En Boka va desar el paper a la butxaca i va acabar d'estrènyer els llibres amb la corretja. Era la una en punt, l'alarma va començar a sonar i tothom sabia que ja n'hi havia prou de fer classe, fins i tot el professor n'era conscient i per això va apagar el bec de Bunsen, va dir quins eren els deures i se'n va anar cap al despatx de ciències naturals, on hi havia la col·lecció de mamífers i ocells embalsamats de mirada estúpida. I en un racó, el secret dels secrets, el monstre dels monstres: un esquelet humà esgrogueït.

En menys d'un minut la classe es va buidar del tot. Per les escales d'altres columnes hi pujaven i baixaven alumnes, tots corrien com salvatges i només alentien una mica el ritme frenètic dels seus passos quan entre la massa sorollosa d'alumnes apareixia el perfil més alt d'un professor. Aleshores es feia un silenci breu, que durava el temps que trigava aquest a desaparèixer pel replà. I la cursa començava de nou.

La multitud de nois va sortir al carrer; la meitat va anar cap a la dreta i l'altra, cap a l'esquerra. Quan els vaillets ensopegaven amb algun professor, es treien la gorra i després continuaven el seu camí. El sol brillava i els alumnes caminaven, ara una mica cansats i ensopits, carrer enllà; tenien gana i els esdeveniments alegres i vitals de la ciutat els desvetllaven a poc a poc. Eren com petits presoners que tentinejaven en una ciutat fresca i lliure, feta d'aire i de sol i plena de sorolls, de cotxes, de tramvies tirats per cavalls, de carrers, de botigues... I ells havien de trobar el camí a casa seva enmig de tot aquest batibull.

En Csele va voler comprar mel turca davant del portal d'una casa propera, però el venedor havia apujat els preus descaradament. Tothom sabia que la mel turca costava un xavo a tot arreu, que sempre que l'home de la mel turca agafava el ganivet i tallava un tros d'aquella gran massa blanca assaonada amb avellana, aquell tros que segava d'un sol cop tota la vida havia costat un xavo. I les altres coses que venia sota el portal costaven el mateix: un xavo, perquè aquella era l'única unitat que comptava. Tres prunes en una broqueta o aixafades i assecades, tres mitges figues, una nou i mitja, tot banyat en xarop. Un tros de pega dolça o de qualsevol altra laminadura costava el mateix, com el que s'havia batejat amb el nom de pinso d'alumnes; una barreja deliciosa servida en bosses de paper en què hi havia una mica de tot: avellanes, panses, bocins de caramels, ametlles, deixalles minúscules, trossos de pastís de panses i mosques. Una bossa de pinso d'alumnes, per tan sols un xavo, contenia una mica de tot, des de productes manufacturats fins a una mostra molt variada de la flora i la fauna típiques del país.

En Csele volia regatejar perquè considerava que allò que pretenia fer el comerciant era un abús. Tothom que coneix una mica les lleis del mercat sap que tot s'encareix quan fer negoci suposa un cert risc, per aquest motiu són cars el tes d'Àsia que les caravanes han de transportar per territoris plens de perills i de lladres, i aquest increment l'hem de pagar els que vivim a Occident. I darrera aquest principi lògic hi havia els foscos motius del meler per apujar preus; els professors li volien prohibir apropiarse pels volts de l'escola i el desgraciat sabia que tard o d'hora els seus enemics se sortirien amb la seva, que malgrat aquelles mercaderies plenes de sucre el seu somriure no era prou dolç per convèncer els mestres que ell no era el pitjor enemic dels joves.

—Els nois s’ho gasten tot en els dolços de l’italià —deien. I el comerciant sabia que s’acabava el seu negoci al costat de l’institut, i com que no hi podia fer res, preu per preu, sabates grosses... i tot més car. Si havia de tocar el dos definitivament, abans volia treure’n algun profit. Així que li va dir a en Csele:

—Abans tot un xavo. Ara dos xavos.

Li costava parlar hongarès i mentre pronunciava aquestes paraules amb dificultat movia exageradament les mans i el ganivet. En Geréb va xiuxiuejar al seu company:

—Llança-hi el teu barret, allà, entre els caramels!

A en Csele li va agradar molt la idea; veure un escampall de caramels els hauria fer xalar d’allò més.

En Geréb continuava murmurant-li frases temptadores, com si fos el diable en persona.

—Llança-hi el barret! Si és un usurer!

I en Csele se’l va treure.

—Aquest barret tan maco? —va dir.

Però en Geréb s’equivocava, un repte com aquell no era per a algú que en lloc de llibres només hi duia fulls, a l’escola.

—Et fa cosa? —li va preguntar.

—Sí, me’n fa —va respondre en Csele—. Però no vull que pensis que sóc un covard! No ho sóc, només és que no vull que li passi res al barret. I t’ho puc demostrar, perquè si vols hi llanço el teu. I amb molt de gust!

Es va indignar molt en Geréb, no estava acostumat a rebre un miquel com aquell, s’ho va prendre gairebé com un insult i va dir:

—El meu barret el puc llançar jo solet! Aquest paio és un usurer! Si et fa por, vés-te’n!

I en aquest moment es va treure el barret amb aire marcial per llançar-lo de debò contra aquella taula plegable de nyigui-

nyogui. Però des del darrere algú li va subjectar la mà i sentí com una veu seriosa, adulta, li feia una pregunta:

—Què fas?

En Geréb es va tombar. Era en Boka.

—Però què fas? —va repetir la pregunta mentre el mirava d'una manera suau però greu. En Geréb tan sols va murmurar alguna cosa incomprendible, era com un lleó que mira als ulls del seu domador. Es va acoquinar, va tornar a posar-se el barret i arronsà les espatlles.

En Boka li va dir ben fluixet:

—No facis mal a aquest home! A mi m'agraden les persones que tenen coratge, però això que vols fer no té ni cap ni peus. Vine!

Anava a passar el braç per sobre l'espatlla d'en Geréb, però en aquell moment va veure que la tenia tota tacada de tinta. El tinter havia fet degotar el líquid de color blau fosc per tota la butxaca i també havia tacat tot allò que havia gosat endinsar-s'hi, com ara la mà. Però això, ara, no els importava gens ni mica. El Boka va fregar la mà contra la paret per a treure's les taques, però el blau no se n'anava i l'única cosa que aconseguia era embrutar el mur. Per tant, deixà estar el problema amb la tinta, va agafar en Geréb pel braç i començaren a caminar carrer amunt, mentre deixaven enrere el bufonet Csele que, amb la veu ofegada i la resignació trista d'un revolucionari derrotat, li digué a l'italià:

—Molt bé, si diu que a partir d'avui el preu és de dos xavos, doni'm un tros de mel turca per dos xavos.

I va treure la seva petita bossa verda i elegant, mentre l'italià somreia pensant que a partir de l'endemà tot costaria tres xavos. Però allò era només un somni, una il·lusió, com quan algú somia que cada forint en val cent. Amb el ganivet va donar un

cop fort a la massa de mel turca, i va posar el tros tallat en una petita bossa de paper.

En Csele va mirar decebut l'home.

—Però això és més petit que abans!

Un negoci tan rodó encoratjà els ànims de l'italià, que va riure descaradament:

—Doncs sí: ara és més cara i n'hi ha menys!

I en aquest moment es va tombar cap a un nou client que, prenent exemple del noi, ja duia a la mà els dos xavos per comprar un tros de la mel turca que l'italià continuava colpejant amb el ganivet, talment com el botxí medieval d'un conte que tallava els caps d'avellana d'uns éssers diminuts.

—Uix —va dir en Csele al nou client—, no compri res aquí! És un estafador.

I es va omplir la boca de mel turca mentre enmig hi descobria un tros de paper que només podria treure si el llepava del tot.

—Espereu-me ! —va cridar el marrec començant a córrer cap a on eren en Boka i en Geréb.

Els va atrapar a la cantonada i allà van girar pel carrer de Pipa i després van continuar pel carrer de Soroksári. Els tres anaven agafats per l'espatlla, al mig hi anava en Boka, que els explicava algun afer amb posat desimbolt però seriós, com sempre. Tenia catorze anys i el seu rostre no deixava entreveure l'adult que un dia esdevindria, però quan obria la boca guanyava un parell d'anys. Tenia la veu greu, suau, seriosa, i tot el que deia s'ajustava a aquell to de veu. Era molt estrany que digués ximpleries i no mostrava cap interès per les murrieries quotidianes. A les baralles més petites no hi intervenia i quan volien que ell en fos el jutge, se'n defugia. Ja havia après que després d'un judici una de les dues parts sempre es quedava amb el sentiment amarg del veredicte

en contra. Però si hi havia casos més greus, afers que segurament haurien requerit la intervenció d'algun professor, aleshores sí que hi prenia part; en aquelles disputes en Boka feia tot el possible per tal que els contrincants arribessin a un pacte. I les parts mai no s'enfadaven amb la persona que els ajudava a fer les paus. En definitiva, en Boka semblava un noi intel·ligent i, tot i que encara era massa aviat per saber si seria una persona feliç a la vida, tenia tots els números per sortir-se'n i esdevenir un home com cal.

Com que anaven a casa calia passar pel carrer de Soroksári i anar a petar al carrer de Köztelek. En aquest carrer petit i tranquil hi feia un sol primaveral molt dolç. A una banda del carrer hi havia la fàbrica de tabac, que fumejava calmosa, sense fer cap mena de remor. En tot el carrer només hi havia dues persones que feien tota la fila d'estar esperant alguna cosa. Eren en Csónakos, un noi ceptat, i el petit Nemeček dels cabells rossos.

Quan en Csónakos va reconèixer les tres figures entrelaçades, una joia immensa es va apoderar d'ell i, ficant-se els dos dits a la boca, es va posar a xiular com una locomotora. Aquella era la seva especialitat i ningú del seu curs li arribava a la sola de la sabata a l'hora de xiular; de fet, en tot l'institut molt poca gent era capaç d'executar el xiulet típic dels cotxers. Un dels que n'era capaç era en Cinder, el president del taller literari de l'institut, però des que ocupava aquell càrrec no volia ficar-se més els dits a la boca i ja no se'l sentia xiular mai. Devia pensar que fer-ho era indigne d'un president de taller literari, d'algú que cada dimecres s'asseia al costat del professor de literatura.

Amb els xiulets d'en Csónakos de fons, els nois van acabar formant una rotllana al mig del carrer.

En Csónakos es va adreçar a en Nemeček, el vailet ros.

—No ho saben encara?

—No —va respondre en Nemeček.

Els altres van fer alhora.

—El què?

Però qui va contestar fou en Csónakos.

—Ahir van fer un *einstand*, al Musiu.

—Qui el va fer?

—Van ser els germans Pásztor.

Tothom es va quedar mut.

Per entendre tot això primer cal saber què vol dir *einstand*. És una paraula típica del vocabulari dels nois de Budapest. Quan els nois estan jugant algun joc de carrer, com ara a bales, a plomes o a llavors de garrofa, i arriba un noi més fort que els vol prendre tot allò amb què juguen, només cal que digui *einstand*. Aquesta paraula alemanya tan lletja vol dir que les bales, les plomes, les llavors, o el que sigui... tot plegat és el botí del noi més gran i tothom sap que si algú s'atreveix a plantar-li cara, rebrà de valent. És a dir, que *einstand* és una declaració de guerra però també es pot considerar una mena de pirateria, el convenciment que sempre guanya el més fort i la implantació d'un estat de setge.

Va ser finalment l'elegant Csele qui va trencar el silenci horroritzat:

—Van fer l'*einstand*?

—Sí que el van fer, i tant! —va dir el petit Nemeček d'una manera valenta després d'haver vist l'efecte que la notícia provocava.

Ara li va tocar indignar-se a en Geréb:

—Això no ho podem passar per alt! Fa molt de temps que dic que hem de fer alguna cosa, però el Boka només arrufa el nas. Si no fem res, poden acabar fent una cara nova a algú!

En Csónakos s'anava a posar els dits a la boca per xiular encara amb més alegria: li agradaven molt les revolucions i estava sempre disposat a unir-se a qualsevol causa que en duqués una d'incorporada. Però el Boka li va subjectar la mà.

—Acabarem sords amb els teus xiulets! —li va dir, i a continuació es va girar cap al vailet ros—. I com va anar tot plegat?

—*L'einstand?*

—Sí. Quan va passar?

—Ahir a la tarda.

—I on?

—Al Musiu.

Aquest era el nom que rebia el jardí del Museu Nacional.

—Doncs ara digues com va anar tot plegat, amb tots els detalls, perquè hem de saber tota la veritat si volem fer alguna cosa per aturar-los.

Quan el petit Nemeček va notar que era el personatge clau d'un assumpte important, es va posar nerviós. Allò era un fet inesperat que no acostumava a passar-li mai. En Nemeček era considerat per tothom molt poqueta cosa, com fet d'aire, algú que no suma ni resta, com un zero a l'esquerra. Ningú no li feia cas. Era un noi prim, petit, dèbil, insignificant, i potser era justament per això que rebia de totes bandes. Va començar a parlar i els nois se li van acostar encara més.

—És que —va dir— després de dinar vam anar al Musiu el Weiss, i el Richter, i el Kolnay i el Barabás. Primer volíem jugar a *méta* al carrer d'Eszterházy,¹ però no teníem cap pilota i els de l'institut del carrer no ens la volien deixar. I llavors el

1. *Méta*: joc d'equip que es juga amb raquetes i una pilota. (*N. de la t.*)

Barabás que diu: «Anem al Musiu i juguem a bales on hi ha la paret!» I llavors vam anar tots al Musiu i vam començar a jugar a bales, i quan la bala d'algú en tocava una altra que algú ja havia fet rodolar abans, llavors aquest guanyava i podia agafar-les totes. I un darrere l'altre vam fer rodolar les bales, i ja n'hi havia com a mínim quinze a la paret i enmig també hi havia també dues ampolles. I en aquest moment el Richter va cridar: «S'ha acabat, que vénen els germans Pásztor!» I era veritat, perquè ja eren a la cantonada i caminaven molt a poc a poc, amb el cap mirant a terra, les mans a la butxaca... i nosaltres els teníem molta por; tant feia si nosaltres érem cinc i ells només dos, perquè són tan forts que ells dos sols poden fins i tot amb deu com nosaltres, i tampoc no érem cinc realment perquè quan passa alguna cosa, el Kolnay i el Barabás fugen com esperitats. Per tant, només érem tres nois. I si —posem per cas— jo també me'n vaig comes ajudeu-me, llavors només en queden dos, i si tots cinc fugim, tampoc no tindria gaire sentit perquè els germans Pásztor són molt més ràpids i ens atraparíen en un tres i no res. I els Pásztor venien i s'apropaven cada cop més i no perdien de vista les bales ni un sol instant. I llavors li dic al Kolnay: «Mira, aquests volen les nostres bales!» I el Weiss va ser el més llest de tots perquè tot d'una va dir: «S'acosten cada cop més i això acabarà en un *einstand*, n'estic segur.» Però jo pensava que no ens volien fer mal, perquè nosaltres mai no hi havíem tingut raons. I al començament no feien res, només es van plantar davant nostre amb la mirada fixa en les bales. El Kolnay em va dir a cau d'orella: «Escolta, Nemecek, per què no ho deixem córrer?» I jo que li dic: «Ni parlar-ne! Ara que tu has tirat i no l'has encertada? No, ara em toca a mi i si guanyo el joc, podem plegar.» Mentrestant, li tocava fer el llançament al Richter, però

mirava de reüll els Pásztor, tenia por i li tremolava la mà, era claríssim que no l'encertaria, i així va ser. I els Pásztor continuaven immòbils, amb les mans a la butxaca. I llavors va ser el meu torn i vaig encertar-la. Vaig guanyar totes les bales. I quan vull anar a agafar les bales, ja n'hi havia unes trenta, en aquell precís moment un dels Pásztor, el més petit, va saltar d'una revolada i em va dir cridant: «*Einstand!*» Em vaig girar i vaig veure com el Kolnay i el Barabás fugien, el Weiss, pàl·lid, s'estava dret molt a la vora de la paret, i el Richter encara no sabia si escampar la boira o quedar-se. Jo, primer, vaig intentar fer les coses com cal, honestament, i vaig dir: «Si us plau, no teniu cap dret a fer això.» Però en aquest moment el germà més gran ja estava agafant les bales i ficant-se-les a la butxaca, mentre el més petit m'agafava per la jaqueta i em deia tot cridant: «És que no has sentit que hem dit *einstand?*» Evidentment no m'atrevia a discutir amb ell. El Weiss va començar a plorar al costat de la paret. I el Kolnay i el Kende ja eren lluny, a l'altra banda del Musiu i miraven des d'allà què passava. I els Pásztor, després d'agafar totes les bales, se'n van anar sense dir ni piu. Això és tot.

—És increïble! —va dir en Geréb indignat.

—Són uns lladres!

Ara li tocava a en Csele dir-hi la seva. En Csónakos va xiular de nou, per deixar ben clar que aquell era un assumpte que podia esclatar en qualsevol moment. En Boka no va dir res, estava rumiant. Tothom el mirava intentant esbrinar quina seria la seva reacció davant d'un fet tan greu, un altre, un més d'una llarga llista de queixes i humiliacions sense resposta durant mesos, perquè fins a aquell moment en Boka no havia considerat que tot allò fos un problema gaire greu. Però aquell cas era diferent, allò era tan injust que fins i tot ell estava molt indignat.

Va dir en veu baixa:

—Ara anem a dinar. A la tarda ens veiem al solar i en parlem. Ja veig que hem de fer alguna cosa, que no hi ha dret!

Les paraules d'en Boka alegraren els nois. En aquell moment tots l'adoraven i el miraven afectuosament mentre pensaven que n'era, d'intel·ligent. Li dedicaven somriures i gaudien veient el foc del combat al fons dels seus ulls negres. L'haurien petonejat i tot, per haver-se empenyat finalment.

Anaven cap a casa. Al barri de Józsefváros hi lluïa el sol, tot era inundat d'alegria i bellesa. Els nois sabien que aviat passarien esdeveniments importants. Tots tenien ganes d'actuar, tots volien saber com continuaria la història. Perquè quan en Boka deia que s'havia de fer alguna cosa, podien saber ben segur que d'acció no en faltaria.

Caminaven xino-xano cap l'Avinguda Üllői. En Csónakos i en Nemeček anaven darrere dels altres. Quan en Boka es va girar, aquells dos marrecs estaven mirant una de les finestres del celler de la fàbrica de tabac, semblava que en el marc s'hi havia posat una capa gruixuda, groga, de pols de tabac.

—Rapè! —va cridar alegrement en Csónakos, i va haver de tornar a xiular mentre es ficava la pols groga al nas.

El petit Nemeček va començar a riure com un mico i també va ensumar una mica de pols de tabac. I tots dos continuaren el seu camí carrer de Köztelek amunt, esternudant feliços pel seu descobriment. En Csónakos feia uns esternuts enormes, uns brams que sonaven com canonades; en canvi, els del vailet ros eren delicats, com els d'un conill nerviós. Corrien esternudant, rient i en aquells moments se sentien tan feliços que oblidaren fins i tot la gran injustícia, aquella que fins en Boka, sempre seriós i serè, havia qualificat d'inadmissible.